

Studia Biblica Slovaca

Ročník 8

2016

Číslo 1

Offprint

Studia Biblica Slovaca je recenzovaný vedecký časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Ročník VIII (2016), číslo 1

Vydáva Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, IČO 0039786510.

Vedecké kolégium/Advisor board: Reimund BIERINGER (Leuven, B) – Georg BRAULIK OSB (Wien, A) – Peter DUBOVSKÝ SJ (Roma, I) – Pavol FARKAŠ (Nitra) – Massimo GRILLI (Roma, I) – Leslie HOPPE OFM (Chicago, USA)

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Baďín)
Zástupca šéfredaktora: Jozef JANČOVIČ (Bratislava)
Redaktor pre recenzie: František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie)
Výkonný redaktor: Martina KORYTIAKOVÁ (Roma, I)

Redakčná rada/Editorial board: Jaroslav BROŽ (Praha, CZ) – Juraj FENÍK (Košice) – Júlia Daniela ISKROVÁ OP (Ružomberok) – Róbert JÁGER (Košice) – Peter JUHÁS (Wien, A) – Branislav KĽUSKA (Ružomberok) – Róbert LAPKO (Košice) – Libor MAREK (Detroit, USA) – Jaroslav RINDOŠ (Bratislava) – Milan SOVA (Bratislava) – Jozef TIŇO (Bratislava) – Gabriela Ivana VLKOVÁ OP (Olomouc, CZ)

Za lektorovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Jazyková úprava: Dušan Rončák
Obálka: Martin Mičko

Na príprave publikácie sa podieľala Lucilla Mária Tongel'ová SDR.

Príspevky v slovenčine, češtine a v angličtine (od zahraničných autorov) alebo knihy na recenziu prosíme poslať na adresu redakcie *Studia Biblica Slovaca*, Banská 28, 976 32 Baďín (Slovakia), redakcia@biblica.sk.

Príspevky sa požadujú v elektronickej podobe, podľa možnosti v textovom editore Microsoft Word. Ak sú používané iné fonty písma pre hebrejčinu a gréčtinu ako v programe BibleWorks, tak upresniť aké, prípadne preposlať používaný font spolu s príspevkom. Príspevok typu štúdia, poznámka alebo reflexia musí byť doplnený abstraktom a jeho anglickou verziou, anglickým názvom príspevku, max. piatimi kľúčovými slovami v slovenčine/češtine a angličtine, zoznamom bibliografie a kontaktom na autora príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok a vykonať potrebnú jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov. Upresňujúce podmienky pre prispievateľov sú dostupné www.biblica.sk.

Články časopisu sú abstrahované v troch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877 a *Elenchus of Biblica*.

S povolením Arcibiskupského úradu v Bratislave zo dňa 3. júna 2014

Prot. N. 2229/2014

Studia Biblica Slovaca

Printed in Slovakia, 6/2016.

Vychádza dvakrát do roka.

Cena: 6 €

ISSN 1338-0141

EV 3744/09

Liber Annuus LXIV (2014)²

Ročenka Františkánskej fakulty biblických vied a archeológie v Jeruzaleme (Studium Biblicum Franciscanum) za rok 2014 bola venovaná prof. Giovannimu Claudiovi Bottinimu k jeho 70 rokom života. Preto v jej úvode (s. 5-23) sa nachádza biografický profil tohto dlhoročného profesora fakulty, ktorý ju viedol viackrát ako dekan. Ďalej ročenka obsahuje 17 vedeckých príspevkov (s. 29-490), obrazové prílohy k jednotlivým príspevkom (s. 491-557) a štúdie z historicko-archeologického výskumu (s. 559-615), stručné zhrnutia uvedených článkov (s. 649-660) a recenzie vybraných kníh (s. 661-717). V závere ročenky je uvedená správa o licenčných témach študentov SBF (s. 719-740).

29-44: **Alberto Mello: Il Miserere (Sal 51). La firma davidica al Salterio.** V článku taliansky profesor A. Mello venuje pozornosť Žalmu 51. Z hľadiska štruktúry ide o najviac študovaný žalm. Obsahuje viaceré a pravidelné opakovania. V tejto štúdií autor navrhuje tematickú analýzu založenú na poetickom rozdelení žalmu, a to v dokonale vyváženej štruktúre: v dvoch slohách, každej so štyrmi strofami. Táto analýza prichádza k dvom záverom. Prvým je, že posledný verš, ktorý sa často vníma ako sekundárna poznámka k obetám, je potrebné zahrnúť do štruktúry žalmu. Druhým záverom je, že autor žalmu úmyselne prepracoval žalm tak, aby zapadal do „predobetnej“ situácie Dávida („potom“), a tak biografický titul, ktorý sa vzťahuje k tomuto kráľovi, hoci ide midrašský prídavok, je úplne vhodný, a to aj z exegetického uhla pohľadu, a je Dávidovým podpisom tohto žalmu.

45-126: **Alviero Niccacci: Proverbi 1–9. Testo, traduzione, analisi, composizione.** Odborník na exegézu Starého zákona A. Niccacci sa v tejto štúdií snaží určiť kompozíciu prvej časti knihy Prísloví (kapitoly 1–9) a predstaviť návod na jej gramaticko-syntaktickú lektúru, kompozíciu a význam. Napriek textovým ťažkostiam a rôznym názorom interpretov je v tejto časti podľa neho prítomná striktná zhoda v štýle, jazyku a v obsahoch (§ 1). Následne identifikuje hlavné celky tejto časti (kap. 1–3 a 4–9, § 2.1) a predstavuje rôzne názory komentátorov (§ 2.2). V časti § 2.3 poukazuje na striedanie rôznych rozprávačov. V § 2.4 predstavuje A. Niccacci tri personifikácie Múdrosti v kap. 1, 8 a 9. A v časti § 2.5 sa venuje literárnemu žánru personifikovanej Múdrosti. Článok sa snaží porozumieť textu v jeho prepojeniach s tradíciou Múdrosti v SZ tým, že skúma rôzne paralelné pasáže, aby tak dospel k ucelenej postave Múdrosti, ktorá vedie k dobru; tiež k postave Pochabosti, ktorá pozýva k zlu a vedie k smrti; a na záver k postave učiteľa múdrosti, ktorý vedie vývoj scén v kapitolách 1–9.

² *Liber annuus LXIV 2014*, Dedicated to Giovanni Claudio Bottini, ofm, on the Occasion of His 70th Birthday, Editor L. Daniel Chrupcała, Milano: Edizioni Terra Santa – Studium Biblicum Franciscanum, 2015. 741 s. ISBN 978-88-6240-343-6, ISSN 0081-8933. Distribúcia exkluzívna – BREPOLs: www.brepols.net. Jednotlivé ročníky, počínajúc rokom 1990, sú dostupné v knižnici Kňazského seminára sv. Františka Xaverského v Badíne.

127-135: **Vincenzo Lopasso: Il compito di Elia in Malachia 3,23-24 (TM).** Postave Eliáša v Knihe proroka Malachiáša venuje pozornosť profesor V. Lopasso. Záverečné verše tejto knihy 3,23-24 prisudzujú Eliášovi kľúčovú úlohu v spáse. Je to iné než to, čo zvyčajne nachádzame v tradícii, ktorá Eliáša vykresľuje ako veľkého orodovníka v spoločnosti Abraháma, Mojžiša a Jeremiáša (1Kr 19). V tomto príspevku autor upozorňuje na niektoré dôležité vzťahy medzi týmito veršami a veršami z Knihy Dvanástich. Poukazujú na postavu posla, tému zmluvy, deň Pána, použitie slovesa *šwb* a na eschatologickú perspektívu spásy. Štúdia demonštruje jedinečnosť tejto pasáže a výnimočnú povahu posolstva, ktoré vyjadruje, zvlášť vo vzťahu k myšlienke spásy ponúkanej prostredníctvom Eliáša. Vypracovaním konceptu dňa Pána sa zdá, že redaktor musel byť ovplyvnený reлектúrou Knihy Dvanástich, ak ide o plán spásy, ktorý nie je spojený s konceptom kolektívnej zodpovednosti. Nie je ponúknutá len zvyšku, ale bezpodmienečne rozšírená na všetkých.

137-163: **Rosario Pierri: Accentazione delle ossitone in rapporto ai segni di divisione nei vangeli in B (03).** Autor v článku prezentuje štúdiu o použití ostrých (*acute*) a tupých (*grave*) akcentov v tzv. oxytone words vo vzťahu k medzerám a iným znakom delenia textu, ktoré sa nachádzajú v evanjeliových textoch *Kódexu B Vaticanus Graecus 1209*, prepísaného v 4. storočí. Akcenty a prídychy kódexu boli sfinalizované medzi 9. a 10. storočím (podľa najviac prijímaného názoru). R. Pierri sa zameriava na nasledovné oblasti: 1. či tzv. oxytone words, po ktorých nasleduje medzera, majú ostrý alebo tupý akcent; 2. návrat ku kritériám, ktoré ovplyvnili použitie jedného alebo druhého akcentu; 3. snaha pokúsiť sa určiť, na báze použitia týchto dvoch akcentov, či a do akej miery osoba, ktorá vkladala akcenty, interpretovala a rešpektovala vyššie spomenuté znaky delenia, a to najmä s ohľadom na medzery a *paragraphos*.

165-182: **Matteo Munari: 'Fa' che non cadiamo in tentazione' (Mt 6,13a). Interpretazione e traduzione della sesta petizione del Padre Nostro.** Profesor exegézy Nového zákona M. Munari OFM skúma v tejto štúdii význam šiestej prosby v modlitbe Pána v jej kontexte a vo vzťahu s Jakubovým listom 1,13 s cieľom vybrať ten najlepší taliansky preklad. Osobitný dôraz autor kladie na zápor príčinného slovesa v hebrejčine a aramejčine, jeho nuansy a preklady do gréčtiny. Ako záver autor navrhuje taliansky preklad "Fa' che non cadiamo in tentazione".

183-217: **Gregor Geiger: Syntaktische Aramaismen im Markusevangelium: Praesens historicum und καὶ εὐθὺς.** Gregor Geiger OFM je profesorom hebrejského jazyka. V predložennom článku opisuje dve konštrukcie, ktoré sú rozšírené v gréckom texte Markovho evanjelia: historický prízent (149 výskytov) a výraz καὶ εὐθὺς „a zrazu“ (25 výskytov). Obidve konštrukcie nájdeme tiež v klasickej gréčtine a z tohto dôvodu nemožno *a priori* predpokladať vplyv cudzieho jazyka. Obidve konštrukcie sú však u Marka použité s jasnou odlišnosťou než v klasických alebo iných biblických gréckych textoch. Ich početnosť a tieto jemné rozdiely na jednej strane a rozšírená prítomnosť semitizmov – pravdepodobne arameizmov – u Marka na strane druhej vedú k predpokladu aramejského vplyvu na tieto grécke konštrukcie. Skúmanie rôznych aramejských textov – zvlášť biblickej aramejčiny (Daniel, Ezdráš) a Pešity Markovho evanjelia – umožnilo vyčleniť dve

aramejské konštrukcie ako možné paralely: participiálny vetný člen, v ktorého čele je participium v naratívnych kontextoch, a aramejskú príslovku (*b)edayn* „potom“.

219-235: **Frédéric. Manns: Une lecture juive de l'annonce faite à Zacharie.** Mnoho vedcov sa zdráha využiť texty Mišny a rabínsku literatúru, ak ide o špecifikovanie pozadia evanjeliových pasáží. Dôvod častého oponovania spočíva v tom, že tieto texty sú z neskoršieho obdobia. Zabúdajú však rozlíšiť medzi neskorými textami a starobylou tradíciou. Rozprávania o detstve u Lukáša ukazujú veľmi jasne, ako sú časti Yoma a Midot z Mišny podstatné pre pochopenie chrámu a kňazskej služby v tomto rozprávaní. V skutku vzťah Lukáša k judaizmu ostáva podstatný pre pochopenie jeho dejín spásy. Prvé dve kapitoly jeho evanjelia, ktoré sa začínajú v jeruzalemskom chráme, sú privilegovanými svedkami vzťahu medzi dvomi etapami zmluvy. Téma chrámu taktiež uzatvára jeho evanjelium. V štúdiu sa autor zaoberá analýzou príbehu o zvestovaní Zachariášovi (Lk 1,5-23), aby poukázal na židovské pozadie tohto príbehu.

237-254: **Matteo Crimella: Verso Gerusalemme. Il «grande viaggio» di Luca e la cristologia: un'indagine narrativa.** Profesor teologickej fakulty v Miláne sa v tomto článku zameriava na tzv. Ježišovu „veľkú cestu“ do Jeruzalema v Evanjeliu podľa Lukáša (Lk 9,51–19,44). Túto cestu autor študuje podľa metódy naratívnej analýzy. Za východisko volí zmienku o emauzských učeníkoch (Lk 24,13-35) – finálny rámec rozprávania – čím sa vynorí dôležitosť tém „cesty“ a „spoznania“. Následne sa zameriava na jednotlivé časti „veľkej cesty“, v ktorých rozprávač informuje čitateľa vzhľadom na Ježišovu cestu do svätého mesta (Lk 9,51; 13,22; 17,11; 19,28). Autor článku analyzuje aj vyhlásenia Ježiša o jeho osude, ktorý formuje časť *Sondergut* u Lukáša (Lk 12,49-50; 13,32-33; 17,25). V štúdiu vychádza najavo, že Ježiš je predstavovaný dvojitou typológiou: a to ako odmietnutý prorok a kráľ. Z hľadiska Lukášovej makrosprávy, táto typológia slúži téme „spoznania“ (ἀναγνωρίσις), ako je zrejme z pašiového rozprávania (Lk 23,27.41.47-48) a rozprávania o zmŕtvychvstaní.

255-271: **Piotr Blajer: The Limit of the Lukan Journey Section Reconsidered.** Lk 9,51 začína najosobitejšiu a najcharakteristickejšiu časť tretieho evanjelia. Po pôsobení v Galilei Ježiš začína svoju cestu smerom k Jeruzalemu. Hoci odborníci všeobecne súhlasia s tým, že táto cesta sa začína veršom 9,51 („keď sa naplňali dni, kedy mal byť vzatý zo sveta“), existuje v ich názoroch len malý, ak nie žiadny konsenzus ohľadom konca cesty. V štúdiu autor hodnotí rôzne možnosti a navrhuje stanoviť ukončenie Ježišovej cesty v 19,46. Sumarizovanie Ježišovej misie v Jeruzaleme (19,47 a 21,37) a rovnako aj zmena Ježišových poslucháčov – učeníci a davy počas cesty a veľkňazi a zákonníci v Jeruzaleme – podporujú tento záver. Lukášovo evanjelium je dvojdielo. Lukáš mieni písať o Ježišových činoch rad-radom po tom, ako všetko starostlivo preskúmal. Pritom používal rôzne naratívne techniky: paralelné predstavenie udalostí, geografický progres, opakovania a iné. Ježišova dlhá cesta do Jeruzalema má svoj náprotivok v poslaní učeníkov „byť svedkami v Jeruzaleme i v celej Judei aj Samárii až po samý kraj zeme“ (Sk 1,8). Spôsob, akým Lukáš uvádza cestu učeníkov, pripomína počiatok Ježišovej vlastnej cesty smerom k umučeniu, smrti a zmŕtvychvstaniu.

273-285: **Blažej Štrba: Joshua's leadership into the Promised Land epitomized in Luke 23:42.** Slovenský biblista B. Štrba skúma v tejto štúdiu oslovenie,

ktorým oslovil Ježiša lotor spolu s ním ukrižovaný. Lotor v Lk 23,42 je jediná postava v Novom zákone, ktorá oslovuje Ježiša čisto jeho vlastným menom, bez akejkoľvek ďalšej špecifikácie. Tento literárny *hapax* v Lukášovom evanjeliu postrehlo viacero exegétov, avšak nepodarilo sa ešte podať uspokojujúce vysvetlenie. Na základe skutočnosti mena Ἰησοῦς a pozitívnej typológie Jozuovho vovedenia ľudu do zaslúbenej zeme, snaží sa autor tejto štúdie ukázať, že týmto *hapaxom* Lukáš zamýšľal prezentovať umierajúceho zločincina ako hlas, ktorý je vyjadrením vysokej typológie Ježišovho *eisodos* do jeho kráľovstva.

287-305: **Francesco Piazzola: Il binomio verbale πιστεύω/ὀράω nel Vangelo di Giovanni.** Taliansky autor sa v štúdiu zameriava na vzťah slovies πιστεύω/ὀράω (veriť/vidieť) v Jánovom evanjeliu. V deviatich výskytoch vo štvrtom evanjeliu (Jn 3,36; 4,48; 6,30.36; 11,40; 20,8.25.29bis) slovesná kombinácia πιστεύω/ὀράω korešponduje s teologickým zámerom evanjelistu, ktorý opakovaním slovesného páru stavia proti sebe ľudskú logiku „veriť, aby sme videli“ s projektom kristologickým „vidieť, aby sme verili“. Štúdia sa začína výskytom slovies v páre v SZ a NZ. V závere sa vynára schéma, ktorá je prepojená s cestou viery, zjavnou v príbehoch s dvojicou πιστεύω/ὀράω a zosumarizovanou v epilógu Jánovho blahoslavenstva 20,29.

307-336: **Alessandro Cavicchia: Trattii messianici a confronto: applicazione del metodo intertestuale a 4QpIsa (4Q161) fr. 8–10,17-25 e Gv 19,2-5.** Výskum vzťahu medzi štvrtým evanjeliom a zvitkami od Mŕtveho mora urobil významný pokrok v objasnení ich zhôd a odlišností. Autor zo SBF v Jeruzaleme analyzuje synonymické vyjadrenia v 4Q161 fr. 8-10, 17-25 a v Jn 19,2-5 aplikovaním intertextových kritérií, ktoré navrhol M. Pfister. Štúdia objavila zmysluplné pozadie Ježišovho súdu objasnením vzťahu medzi kráľovskou hodnosťou, sporom, kňazstvom a kultom. Dvojitá úroveň jánovského predstavenia Ježiša počas súdu ukazuje pomazaného kráľa, ktorý ustanovuje svoje kráľovstvo, víťazi a koná súd bez násilia. Je možné tvrdiť, že hypotetický čitateľ 4Q161 by mohol byť schopný rozpoznať Jánov mesiášsky opis, hoci to nemusí hneď podporiť vieru.

337-390: **Thomas Witulski: Einheitlichkeit versus Relecture: Gal 3,6-14 als Testfall.** Analýza časti Listu Galat'anom 3,6-14 ukazuje, že nasledujúce pasáže možno pôvodne pripísať sv. Pavlovi: Καθὼς Ἀβραὰμ ἐπίστευσεν τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην· (v. 6); γινώσκετε ἄρα ὅτι οἱ ἐκ πίστεως, οὗτοι υἱοὶ εἰσιν Ἀβραάμ (v. 7); προῖδοῦσα δὲ ἡ γραφή... προευηγγελίσατο τῷ Ἀβραάμ ὅτι ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη· (v. 8); ὥστε οἱ ἐκ πίστεως εὐλογοῦνται σὺν τῷ πιστῷ Ἀβραάμ (v. 9); Ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσίν, ὑπὸ κατάραν εἰσίν· γέγραπται γὰρ ὅτι ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμένει πᾶσιν τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου τοῦ ποιῆσαι αὐτά (v. 10); Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα, ὅτι γέγραπται· ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου (v. 13); ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πνεύματος λάβωμεν διὰ τῆς πίστεως (v. 14). Pasáže a vety ὅτι ἐκ πίστεως δικαιοὶ τὰ ἔθνη ὁ θεὸς (v. 8a); ὅτι δὲ ἐν νόμῳ οὐδεὶς δικαιοῦται παρὰ τῷ θεῷ δῆλον, ὅτι ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται· (v. 12); ὁ δὲ νόμος οὐκ ἔστιν ἐκ πίστεως, ἀλλ' ὁ ποιήσας αὐτὰ ζήσεται ἐν αὐτοῖς (vv. 11-12), rovnako ako ἵνα εἰς τὰ ἔθνη ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραάμ γένηται ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ (v. 14a) však tvoria dodatky, ktoré boli začlenené editorom do textu spôsobom „relektúry“.

Pomocou týchto dodatkov editor reinterpretoval paulínsku argumentáciu, ktorá bola zameraná na informáciu o Abrahámovom synovstve (Gal 3,7), smerom ku koncepcii

univerzálnej δικαιοσύνη všetkých národov – Židov ako aj pohanov – ktorá je uskutočňovaná ἐκ πίστεως a zjavená v prijatí Ducha Svätého. Túto novú interpretáciu možno nájsť napr. v Rim 1,3-4. Takto sa snaží integrovať obsah Gal 3,6-13 do celkového teologického konceptu Apoštola, tak ako je predstavený – prinajmenšom v rysoch – v Liste Rimanom. Zámer ako tento môže byť hodnoverne urobený. A to vzhľadom na dobu, v ktorej *Corpus Paulinum* jestvoval ako zbierka apoštolových listov; z neho sa čerpalo ako z teologickej autority, čo ukazuje aj 2Pt 3,15-16.

391-416: **Elisa Chiorrini: Prime eco della controversia gnostica in Gc 1,17 nelle lezioni dei codici Sinaitico e Vaticano?** V Jakubovom liste 1,17 existuje niekoľko variantov lektúry παραλλαγή ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα, ktoré prijíma *Editio Critica Maior* katolíckych listov. Možnosti lektúry dosvedčené v §23, κ* a B sú zo syntaktického hľadiska často hodnotené ako slabé kvôli genitívu ἀποσκίασματος namiesto nominatívu. Lektúry podľa významu možno rozdeliť do dvoch skupín. Analýza niektorých patristických interpretácií tohto verša ukazuje, že význam poskytnutý väčšinou textov prevládal v období 3.-5. storočia, kedy slúžil v teologických diskusiách o nemennosti božskej prirodzenosti. Alternatívny význam, ktorý predkladá κ* a B sa lepšie chápe vo svetle niektorých gnostických učení, rozšírených v 2.-3. storočí, a dosvedčuje tak staršiu interpretáciu textu. Táto lektúra, ako navrhuje autorka článku, by mala byť prijatá, keďže vysvetľuje vznik ostatných spôsobov lektúry a zároveň je vyjadrením teologického myslenia, ktoré dobré zapadá do kontextu Jak 1,16-18.

417-440: **Asher Ovadiah – Sonia Mucznik: Deisidaimonia, Superstitio and Religio: Graeco-Roman, Jewish and Early Christian Concepts.** Dá sa povedať, že povery boli prítomné vo viere národov i viere náboženstiev a zohrávali dôležitú úlohu v životoch ľudí v staroveku a neskorom staroveku. Vskutku tak je tomu i dnes. Sú prítomné v každom prostredí, nezáleží či u chudobných, alebo bohatých, veriacich alebo neveriacich, vzdelaných alebo negramotných. Termín povera sa naďalej používal aj po úpadku pohanstva. So vzostupom kresťanstva grécko-rímske obrady boli vnímané ako povera. Fakt, že pohania a kresťania sa navzájom vnímali ako poverčiví, označuje poveru ako tú, ktorej chýba teologický obsah.

V článku sa autori, profesori univerzity v Tel-Avive, zaoberajú poverou (*deisidaimonia* and *superstitio*). Zdá sa, že existujú dva typy povery. Prvý typ je ten, ktorý pochádza z nečakanej udalosti (podobnej ako náhle stretnutie so šialencom), ktorá vytvára strach v poverčivej osobe, ktorá v tom prípade si napríklad odplúvne. Takéto povery vyjadrujú protiakciu, ktorej zámerom je odvrátiť nešťastie alebo poškodenie. Povera je inými slovami v tomto prípade „druhou“ k vede a často je tiež pripísaná náboženstvu druhých. Druhý typ sa týka účinku istých artefaktov, ako sú písané texty (zaklínania), amulety, koráliky, zvončeky, mince, horoskopy atď. Tieto sú nosičom poverčivého charakteru ich vlastníka. Tieto artefakty, z ktorých niektoré môžu byť bežné, sú vonkajšie elementy, ktoré v istom okamihu nadobudnú povahu poverčivosti.

Povery neprevládali len v pohanstve (starovekého Grécka a Ríma), judaizme alebo ranom kresťanstve, ale sú tiež prítomné v iných národoch a kultúrach. Tieto povery, pravdepodobne zdedené z ranných tradícií, odrážajú spoločensko-kultúrne aspekty s náboženskými konotáciami a naďalej vyvolávajú záujem a zvedavosť po celom svete.

Práca uvedených autorov je založená na širokej škále prameňov, ktoré sa zaoberajú poverami, resp. prvkami povier. A to gréckych (Theophrastus, Plutarchos), rímskych (Persius, Plínius starší, Cicero, Seneca, Tacitus, Suetónius), židovských (Mišna, Jeruzalemský a Babylonský talmud) a prameňov raného kresťanstva (Julius Africanus, Tertulián, Origenes, Euzébius, Augustín). Článok demonštruje, ako je povera vnímaná v dielach starovekého umenia, ako sú sochy (Nemesis, Hekate a Hermes) a mozaikové dláždené plochy (Antioch). Štúdia obsahuje aj niekoľko osobných skúseností a rovnako aj odkazy na súčasné zvyky (plúvanie, ochrana cesnakom, had ako domáce zviera, modré sklo atď.), ktoré sú prežitkami starovekých povier a zvykov. O týchto všetkých sa aj dnes verí, že majú ochrannú funkciu proti uhranutiu alebo zlým duchom.

441-451: **Leah di Segni: Epiphanius and the Date of Foundation of Aelia Capitolina.** Autorka z Hebrejskej univerzity v Jeruzaleme venuje v štúdií pozornosť dielu Epifanesa *O váhach a mierach*. V tomto diele autor datuje počiatok prestavby Jeruzalema ako *Aelia Capitolina* do roku 117, hneď po Hadriánovom nástupe na trón. Ale Epifanova chronológia je často ignorovaná alebo považovaná za chybnú a uprednostňuje sa rok 130 založený na rozprávaní Cassia Dia. Nedávne vykopávky pozdĺž a popod cestu východného *cardo Aelia* však naznačujú, že príprava prác na infraštruktúre mesta sa začala už začiatkom 2. storočia. Tento údaj vedie archeológov k záveru, že rozhodnutie prestavať Jeruzalem urobil Hadrián krátko po tom, čo sa stal cisárom. Toto si vyžaduje prehodnotenie Epifanovej chronológie, ktorá sa zdá byť v súlade, a nie v rozpore s názorom, že Hadrián inauguroval nové mesto roku 130.

453-490: **Ofer Sion – Yehudah Rapuano: New Discoveries from Excavations inside Jaffa Gate of Old City Jerusalem.** Izraelskí archeológovia O. Sion a Y. Rapuano zmieňujú v článku nové vykopávky z Jaffskej brány v Starom meste Jeruzalema. Nedávne vykopávky vykonané v Starom meste v blízkosti Jaffskej brány odhalili množstvo významných starovekých architektonických prvkov, veľmi dôležitých pre výskum Jeruzalema. V múre z byzantskej doby bol odhalený segment horného akvaduktu, ktorý bol integrovaný do múru. Bola tiež objavená časť byzantského decumanusu, hlavnej ulice orientovanej východ-západ. Nad ňou stála priestranná budova z doby ayyubidskej a mamelukovskej, ktorá zahrňovala časť západnej štruktúry brány. Vonkajšie múry priekopy veže Dávidovej citadely vychádzali na svetlo v príslušných etapách od čias, kedy bola stredoveká priekopa prvýkrát vykopaná až po 12. stor. Ďalej boli nájdené ruiny časti mestského opevnenia, ktoré bolo zničené v predvečer návštevy nemeckého cisára Wilhelma II. a jeho manželky v roku 1898. Pritom boli objavené aj pozostatky z čias jordánskej vlády. Tieto nálezy vrhajú nové svetlo na množstvo základných otázok, ktoré boli diskutované od doby výskumu Jeruzalema v 19. storočí, a to otázka trasy mestského opevnenia, systém ciest a prívod vody v obdobiach druhého chrámu, v dobe rímskej a byzantskej.

559-573: **Mordechai Aviam – Jakob Ashkenazi: Late Antique Pilgrim Monasteries in Galilean Loca Sancta.** Monasticizmus bol od svojich raných čias spájaný s púťami, a to kvôli kľúčovej úlohe, ktorú zohrávali mnísi pri zaobstaraní potrieb pútnikov, a to sekulárnych i duchovných. Prepojenie medzi mníchmi a pútnikmi je dosvedčené na mnohých posvätných miestach Palestíny, či už v puste, alebo obývanej oblasti. Jeruzalem

a jeho okolité oblasti spolu s pútnickými cestami vedúcimi na vrch Nebo na východe, k vrchu Sinaj na juhu a do Egypta boli posiate tuctami pútnických kostolov, ktoré boli pod správou mníchov a nimi aj udržiavané. Aktivity týchto mníchov dokumentujú textové pramene ako aj archeologické nálezy.

Hoci nie sú zachované takmer žiadne písomné pramene, ktoré by spomínali pútnické kláštory v Galilei, archeologické vykopávky objavili pozostatky kláštorov na miestach ako Seforis, Nazaret, Magdala, Tabga, Kafarnaum a Kursi. Zdá sa, že Galilea, čo sa týka púti, bola v neskorom staroveku oveľa významnejšia, než dokladajú itineráre raných kresťanských púti do Svätej zeme. V tejto štúdií menovaní archeológovia z Kinneret College on the Sea of Galilee skúmajú dôkazy o pútnických kláštoroch v Galilei a analyzujú, aké miesto mal monasticizmus v galilejskej *Loca sancta* v neskorom staroveku.

575-589: Győző Vörös: Machaerus Anastyloses: The Re-Erection of Two Complete Herodian Columns in the Fortified Royal Palace at the Dead Sea. Archeologické nálezisko Machareus pri Mŕtvom mori je historickým miestom, kde bol uväznený a sťatý Ján Krstiteľ. Na tomto mieste robilo vykopávky Studium Biblicum Franciscanum v dvoch etapách pod vedením profesorov Virgilia Corba (1978–1981) a Micheleho Piccirilla (1992–1993). Výskumný tím Maďarskej akadémie umení vedie na tomto pútnickom mieste archeologický výskum od roku 2009 pod vedením autora tejto štúdie. Štúdia opisuje teoretické architektonické rekonštrukcie herodiánskej dórskej stĺpovej dvorany a iónske kráľovské kúpele spolu so znovu zdvihnutým pôvodným stĺpom, ktorý bol zdvihnutý v roku 2014. Väčšina týchto architektonických prvkov dvoch pôvodných herodiánskych stĺporadií opevneného kráľovského paláca bola vykopaná pod vedením Studium Biblicum Franciscanum.

591-601: Émile Puech: Inscriptions en araméen christo-palestinien du Wadi Hajjaj (Sinaï). Odborník na rukopisy od Mŕtveho mora É. Puech predstavuje v tomto článku päť nápisov v palestínsko-kresťanskej aramejšine, ktoré vyryli pútnici na jednu zo skál (skala II) na plošine Wadi Hajjaj, kde táborili karavány. Je to na juh od 'Ain Hūdhrāh, na východ až severovýchod od Sinajského polostrova. Toto miesto bolo známe ako zastávka palestínskych pútnikov z byzantského obdobia na ceste na Svätý vrch a do Kláštora sv. Kataríny. Nápis odhaľujú hlboký náboženský cit v srdciach pútnikov počas ich cesty a ich hlbokú vieru v Ježiša, Spasiteľa.

615-647: Asher Ovadiah – Sonia Mucznik: The Symbolic Significance of Menorah. Cieľom autorov tohto článku je preskúmať symbolický význam menory (sedemramenný svietnik) v judaizme, založený na rôznych literárnych prameňoch a umeleckých/archeologických dôkazoch. Mnohí odborníci sa touto témou zaoberali a uvážili, že menora vyjadruje viacero symbolických ideí. Hoci niektoré staroveké sekulárne pramene referujú o symbolickom význame menory, mala by byť táto téma nutne skúmaná v príslušných tradičných, ortodoxných, rabínskych prameňoch.

615-647: Bruno Callegher: Note su Augustus Spijkerman numismatico (1920-1973). Revízia/výskum článkov v archíve SBF poskytla rozhodujúce informácie pre lepšie pochopenie postavy Augusta Spijkermana, všeobecne známeho numizmatika na poli týchto štúdií. Bol expertom na mince z rímskych provincií Palestíny a Dekapolisu, bol obozretný

pri identifikovaní nepublikovaných vzoriek a schopný tak konzervovať numizmatické zbierky Múzea a tie svoje, že aj po desaťročiach si zachovávajú hodnotu.

Archív zložiek je rozdelený na desať sekcií s niektorými nepublikovanými rukopismi, zachovanými ako poznámky, numizmatickými spismi, skriptami a listami s odborníkmi na sýrsko-palestínsku menu. Sme schopní vysvetliť rast jeho záujmu pre túto tému; výskum provinčného razenia mincí v rímskom Dekapolise a provincii Arabia, pozornosť nielen pre vzácne mince (z obchodov so starožitnosťami), ale aj pre nálezy z vykopávok. Jeho príspevok ku klasifikácii mincí objavených v Khirbet Qumran a Ain-Feshkha počas vykopávok Rolanda de Vaux v 50. rokoch 20. storočia má zásadný (a dodnes nezanedbateľný) význam.

*Vavrínek Radoslav Mitro OP
Dominikánsky konvent
Mäsiarska 6
040 01 Košice*

Contents

Treaties

Martina KORYTIAKOVÁ

Good or Bad Abram? Critical and Exegetical Observations
on the Interpretations of Gen 13 1-31

Marek I. BARNIAK

Motif of “the city” in the Song of Songs 32-46

Pavel PRIHATNÝ

Authentic Way to the Wisdom According to Ben Sira 47-64

Julius PAVELČÍK

“The Lord is Compassionate and Merciful” (James 5:11).
On One Aspect of God in the Letter of James 65-87

Abstracts and reviews 88-111

Communications and references 112-122

Obsah

Štúdie

<i>Martina KORYTIAKOVÁ</i> Dobry čí zly Abram? Kritické a exegetické pozorovania k interpretáciám Gn 13	1- 31
<i>Marek I. BARNIAK</i> Motív „mesto“ v Piesni piesní	32-46
<i>Pavel PRIHATNÝ</i> Pravá cesta k múdrosti podľa Siracha	47-64
<i>Julius PAVELČÍK</i> „Veľmi súcitný a ľútostivý je Pán“ (Jak 5,11). K jednému aspektu Boha v Jakobovom liste	65-87
Abstrakty a recenzie	88-111
Správy a oznamy	112-122